

ability of society and the individual to move on to the next, qualitatively new stage of development, since the way out of the crisis has not yet been worked out; its participants are forced to use their own potential mainly, thus creating opportunities for transforming a person from sub an object of activity in its subject, the creator of its life journey and its destiny. The dependence of the peculiarities teenager's formation on the state of the family institution, educational transformations and the processes occurring in society and the state has been detected.

Keywords: *transitional period, psychological crisis, age crisis, social situation of development.*

Гельбак Анжела Миколаївна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри педагогіки, психології і корекційної освіти комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», м. Кропивницький.

УДК 159.923.2:378.12

Горська Г.О.

ОБРАЗ ВИКЛАДАЧА ЯК ОБ'ЄКТ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ СТУДЕНТА

У статті представлено результати теоретичного аналізу процесу формування професійної ідентичності майбутніх спеціалістів з вищою освітою, охарактеризовано психологічні особливості феномену ідентифікації в контексті професійного становлення особистості. Подано тлумачення ідентифікації та ідентичності як психологічних категорій. Розглянуто погляди науковців на зміст, механізми та передумови успішної професійної ідентифікації студентів, її місця у процесі фахової підготовки професіонала. Доведено, що професійна ідентичність виступає ключовим моментом навчання студентів, в результаті якого вони усвідомлюють свою приналежність до певної професії, відчувають тотожність з певною професійною спільнотою. Професійна ідентичність розглядається як аспект специфічної інтеграції особистісної та соціальної ідентичності у професійній реальності.

Наведено результати опитувань, які свідчать про відсутність у сучасних студентів цілісного уявлення про майбутню професію і ототожнення її з образами викладачів, які здійснюють викладання навчальних дисциплін. Висвітлено роль позитивного зразка, прикладу, яким має виступати викладач закладу вищої освіти. Розкрито зміст рольових позицій «педагог – джерело інформації», «педагог – референтна особа», «педагог – авторитетна особа» та залежні від них особливості образу педагога у сприйнятті сучасних студентів. Здійснена спроба проаналізувати складові позитивного іміджу викладача, вимоги до його діяльності та особистості. Визначено фактори привабливості образу викладача, його референтності, умови формування та

підтримки авторитету педагога. Окреслено основні психологічні засади ефективної навчально-професійної взаємодії викладача зі студентами.

Ключові слова: *ідентифікація, професійна ідентифікація, професійні уявлення, образ, імідж, авторитет викладача, навчально-професійна взаємодія.*

Постановка проблеми. Тема дослідження ролі викладача у професійному становленні особистості майбутнього спеціаліста виникла під впливом спогадів про яскраву індивідуальність, талановитого педагога, мудрого наставника і прекрасну людину – Ніну Олексіївну Головань (1939-2018 р.р). Прагнення теоретично осмислити все те, що залишила у творчий спадок своїм студентам Ніна Олексіївна, актуалізує ідеї авторитету викладача та його персоніфікації у свідомості студента, взаємодії і взаєморозуміння між викладачем і студентом, діалогізму у педагогічному спілкуванні тощо.

Приклад доцента Н.О.Головань заслуговує на вивчення та узагальнення досвіду її роботи на педагогічній ниві протягом майже половини століття, і, можна вважати великою удачею, коли на шляху професійного становлення студента трапляється викладач, який дійсно являє собою зразок істинного професіоналізму, майстерності, духовності.

Сучасне динамічне суспільство постійно висуває нові вимоги до професійної підготовки спеціалістів з вищою освітою, спроможних успішно адаптуватися змін і бути конкурентоспроможним на ринку праці. Така ситуація спричиняє необхідність удосконалення системи підготовки спеціалістів, які відповідають умовам часу.

У зв'язку з цим зростає необхідність подальшого вивчення психологічних механізмів становлення професійної ідентичності спеціалістів як представників певних професій, професіоналізації свідомості і самосвідомості студентів закладів вищої освіти – майбутніх фахівців. Залишаються до кінця нез'ясованими питання факторів та механізмів засвоєння студентами в процесі професійного навчання найкращих зразків педагогічної діяльності, можливості «передачі» надбань педагогічного досвіду, накопиченого попередніми поколіннями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Витоки сучасних досліджень феномену ідентифікації закладені у науковому доробку класиків психології Е.Еріксона, З.Фрейда, Е.Фромма, Дж.Міда, Д.Марсія. Проблема ідентифікації як соціально-психологічного явища займає значне місце в дослідженнях учених, серед яких Г.М.Андреева, П.І.Гнатенко, І.С.Кон, С.О.Макеєв, М.М.Обозов, С.М.Оксамитна, Л.Е.Орбан-Лембрик, В.В.Столін, В.Н.Павленко, С.Р.Пантілеев, О.В.Швачко та ін.

Більшість науковців схилиються до думки, що у професійному становленні особистості ідентифікація посідає центральне місце, виступає «ядром» професійного розвитку суб'єкта діяльності. Так, професійну ідентифікацію та ідентичність досліджували М.М.Абдуллаєва, Н.Ю.Волянчук, І.А.Дружиніна, О.П.Єрмолаєва, Д.М.Завалишина, В.Л.Зликов, Г.В.Ложкін,

Ю.П.Поваренков, М.С.Пряжников, Л.Б.Шнейдер.

Роль педагога, учителя у навчально-виховному процесі традиційно розглядалася як фактор формування особистості, що знайшло своє відображення у роботах Ш.О.Амонашвілі, І.Д.Беха, Л.І.Божович, Н.В.Кузьміної, А.В.Мудрика, Д.Й.Фельдштейна. Водночас, в останні роки тема значущості вчителя у становленні особистості учня втратила свою популярність, образ викладача вищої школи потребує відновлення престижу професії і подальшого вивчення його психологічних особливостей.

Отже, **мета статті** полягає у викладенні результатів дослідження психологічних чинників і умов ідентифікації студента з образом викладача як носія професійних властивостей, характеристик.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Розгорнутий аналіз категорії «ідентифікація» знаходимо у роботах А.М.Лукіянчук, І.В.Соколовой, І.І.Старовойтової, Н.Г.Сушко. **Ідентифікація** (від лат. *identicus* – тотожний, *ficatio* – здійснення, втілення) розуміється як процес уподібнення, встановлення тотожності об'єктів на підставі тих чи інших ознак [6].

У сучасній психології поняття ідентифікації має широке тлумачення, яке охоплює взаємопов'язані зони психічної реальності:

1) це процес поєднання суб'єктом себе з іншим індивідом або групою на основі емоційного зв'язку, а також включення до свого внутрішнього світу і прийняття як власних їхніх норм, цінностей, зразків поведінки;

2) це уявлення, бачення суб'єктом іншої людини як продовження себе, уявне наділення її своїми рисами, якостями, почуттями, бажаннями;

3) це механізм перенесення суб'єктом себе на місце іншого, у вигляді занурення себе у простір, обставини життя іншої людини, засвоєння її особистісних смислів [5, с.129].

Ідентифікація розглядається як один з найважливіших механізмів соціалізації особистості, що виявляється у прийнятті індивідом соціальної ролі під час входження у групу, в усвідомленні ним групової приналежності, формуванні соціальних установок. Процес ідентифікації найбільш широко розуміється як об'єднання суб'єктом себе з іншою людиною або групою на підставі сталого емоційного зв'язку, а також включення у свій внутрішній світ і прийняття як власних групових норм, цінностей, зразків поведінки.

Як механізм соціогенезу особистості, ідентифікація являє собою більш або менш усвідомлюваний процес ототожнення суб'єктом самого себе з іншим суб'єктом, групою, взірцем на основі вибіркового емоційно-ціннісного ставлення до них. Ідентифікація може передбачати повне злиття власного «Я» з образом іншої особи («Я – це він») або здійснюватися за принципом бажаного доповнення своєї особистості певними якостями, що притаманні іншому («Я – як він»). Ототожнення себе з іншою особою в цілому або включення в образ власного «Я» окремих її якостей є мотивом наслідування цієї особи та розвитку емоційних зв'язків із нею. У процесі ідентифікації запозичуються не лише зовнішні форми поведінки особи – взірця для наслідування, а й виникають

передумови для формування певних особистісних структур того, хто уподібнює себе до взірця, а саме: ідеалів, ціннісних орієнтацій, світоглядних уявлень, інтересів і т.ін. [6].

У наукових джерелах підкреслюється, що поняття «ідентифікація» розглядається у контексті взаємодії між людьми на основі соціальних позицій, які вони займають, і соціальних ролей, які вони відіграють у суспільстві. При цьому йдеться про виникнення, трансформацію та взаємодію сукупності ідентифікаційних ознак, які притаманні даній соціальній ролі, а також про визначення індивідуальних якостей особи і суб'єктивного сприймання нею свого місця в соціальній і професійній спільноті.

Отже, аспектом соціальної ідентифікації особистості є її професійна ідентифікація, яка виявляється у залученні до певної професійної групи та набутті професійних ознак. За визначенням І.В.Соколової, **професійна ідентифікація** майбутнього фахівця у період навчання у є «поступовим процесом співвіднесення студента із професійними, соціальними і особистісними ідеалами (образами професіонала, людини, громадянина), формування в нього ціннісного відношення до професійної діяльності й усвідомлення власної індивідуальності». Автор наголошує, що цей процес має позитивні наслідки тільки за умови прагнення студента до професійної самореалізації, самовдосконалення, до високих результатів та виконання професійної діяльності на високому рівні майстерності, успішності в різних сферах життя [7].

Професійна ідентифікація майбутнього фахівця є процесом формування почуття спільності, тотожності з професійною групою як певним угрупованням. На думку Л.Б.Шнейдер, професійна ідентифікація – «це об'єктивна та суб'єктивна (тобто, дана у переживанні) єдність з професійною групою, справою, певною людиною, яка обумовлює наступність професійних характеристик (норм, ролей, статусів) особистості» [10, с.158].

Ідентичність як результат процесу соціальної ідентифікації полягає у переживанні і усвідомленні своєї приналежності до тих чи інших соціальних груп і спільнот, збереженні та підтримці своєї особистісної цілісності, тотожності.

Становлення ідентичності є одним із ключових моментів розвитку особистості, особливо майбутнього спеціаліста, характер і зміст діяльності якого визначається саме особистісно - професійним контекстом. А.М.Лукіячук розуміє **професійну ідентичність** як усвідомлення своєї приналежності до певної професії; як динамічну систему, яка формується у процесі професійної освіти та активного розвитку професійної компетентності і впливає на ціннісно-смыслову сферу і забезпечує удосконалення професійної майстерності майбутнього спеціаліста [3].

Л.Б.Шнейдер зазначає, що професійна ідентичність передбачає функціональну та екзистенціальну відповідність людини і професії, «прийняття себе у професії» [10]. Професійна ідентичність є аспектом

специфічної інтеграції особистісної та соціальної ідентичності у професійній реальності.

Опитування студентів виявило, що як у абітурієнтів, так і у старшокурсників часто цілісне уявлення про професію, про суб'єкта професійної діяльності відсутнє або не чітке, розпливчасте. Широко розповсюджені факти розчарування студентів, яке виникають в результаті поглибленого ознайомлення з професією, посадовими обов'язками та вимогами до фахівця.

Професійна ідентичність студента, – зауважує Н.Г.Сушко, – виявляється у цілісності уявлень про самого себе та емоційних переживаннях, пов'язаних з професійним навчанням, на основі якої утворюється відчуття тотожності із самим собою як майбутнім професіоналом. Серед методів досягнення професійної ідентичності дослідниця особливо виділяє наслідування зразкам, прикладам. Встановлено, що для оволодіння новим соціальним досвідом найбільш ефективною є процедура візуального (імітаційного) навчання. У студентів завдяки сприйманню і цілеспрямованому спостереженню будуються «внутрішні моделі зовнішнього світу». На базі цих моделей вибудовується реальна професійна поведінка, в якій відтворюються якості і властивості моделі, сприйняті раніше [8].

Образ викладача, педагога в структурі професійної ідентифікації аналізується у контексті загального визначення «образу» як системи суб'єктивних відображень індивідом реалій об'єктивного світу, як результату сприйняття зовнішніх об'єктів у сукупності їхніх ознак, властивостей, характеристик. У соціальній психології зазначається, що певний образ – це імпліцитне уявлення про певне явище, об'єкт, особу, яке формується під впливом повсякденного життя, попереднього досвіду і закріплюється у колективній свідомості у вигляді суспільної думки.

Образ педагога за останні десятиліття зазнає постійних змін, і, нажалю, не на користь педагогічним працівникам, які постійно втрачають авторитет в силу економічних, соціальних негараздів, активної участі засобів масової інформації в обговоренні педагогічних проблем. У буденному спілкуванні, та й у наукових публікаціях поряд з поняттям «образ» використовується категорія «імідж» (від англ. image – образ) – емоційно забарвлений стереотип сприймання когось або чогось масовою, буденною свідомістю [6]. На формування образу педагога впливає цілий ряд чинників, серед яких культурно-історичні, політичні, економічні, ми зупинимось на соціально-психологічних.

За даними опитувань виокремлюється три приблизно однакові за кількісним складом групи студентів, які по-різному оцінюють викладачів як наставників, як зразків для наслідування. Одна третина респондентів виявляє відверто негативне ставлення до педагогів, вважає, що вони нічого не можуть дати студенту; наступна група – нейтральне ставлення, яке виявляється у відсутності спроби оцінювати і аналізувати діяльність викладача, до нього ставляться як до необхідного атрибуту освітнього процесу. І лише третина

студентів виявляє готовність взаємодіяти з викладачем, пояснюючи свою позицію високими оцінками знань, досвіду, професійної майстерності викладача, його особистісними якостями.

Н.Г.Сушко висловлює припущення, що процес ідентифікації з наставником відіграє чи не найважливішу роль в успішності професійного становлення особистості. Тому не лише сприятливою, але й необхідною умовою успішного становлення фахівця є його спілкування з Педагогом, який вирізняється високим професіоналізмом у тому виді діяльності, який відповідає обраному студентом фаху [8].

Фахівці зазначають, що у більшості наукових публікацій автори приділяють увагу розробці *абстрактно-дискурсивних засобів* педагогічної взаємодії. Такий підхід базується на тезі про залежність впливу *моделі* від особливостей інформації, яку вона транслює. Когнітивна інформація, закладена у зміст професійної підготовки, містить різноманітні відомості, факти, які дозволяють вирішувати професійні задачі. Викладач демонструє рівень володіння такою інформацією, а також способи її використання у професійній діяльності, може пояснити, розтлумачити, навчити.

Натомість поза увагою науковців залишаються *чуттєво-образні* форми пізнання та передачі досвіду як компоненти впливу педагога на становлення особистості студента. Відомі факти, коли студенти, свідомо чи несвідомо, копіюють манери поведінки педагога, намагаються діяти як він, поводити себе аналогічно у певних професійних (і, навіть, життєвих) ситуаціях. Такі форми навчання носять латентний, прихований характер, але вони виконують важливу функцію в процесі професійного становлення спеціаліста.

Кондратьєв М.Ю. аналізує рольові позиції, які визначають значимість особистості педагога для учнів [2]. На нашу думку, вони можуть розглядатися в якості ієрархічних складових цілісного образу викладача як об'єкта професійної ідентифікації студента.

1. Педагог – джерело інформації. У час розвинутих інформаційно-комунікаційних технологій функція викладача як носія знань, є достатньо умовною. Але, не зважаючи на це, найбільш важливою характеристикою його професіоналізму є рівень фахової компетентності, обізнаності. Він не тільки має ґрунтовно володіти своїм предметом, а й самостійно проводити наукові дослідження у певній галузі, бути вченим, науковцем.

2. Педагог – референтна особа. Думка педагога визнається важливою, цінною і сприймається як рекомендація, порада. Референтність забезпечується особистісними якостями викладача, рівнем його духовного розвитку, системою цінностей. Саме вони викликають довіру і повагу студентів, готовність приймати ті норми і установки, носієм яких є педагог.

3. Педагог – авторитетна особа. Це найвищий рівень значущості для студента. Авторитетній особі авансується довіра, вона виступає ідеалом і мірилом у вирішенні не лише професійних, але й моральних, особистісних проблем. До такого викладача звертаються у складних випадках; на цьому рівні

авторитет викладача за своїм функціональним призначенням зближується з авторитетом психолога-консультанта, коли його просять вислухати, підказати, поділитися досвідом.

Таким чином, зазначає М.Ю.Кондратьєв, «найважливішими складовими авторитету педагога в очах учнів виступають інформованість і референтність. Але якщо йдеться про будову авторитету, до цієї структури слід додати також повагу і довіру до учнів» [2].

В цілому, ступінь значущості іншої особи як об'єкта ідентифікації визначається її авторитетом, сутність якого полягає у можливості виконувати функцію еталона, зразка. Таким чином, *авторитет* викладача є інтегральною характеристикою його професійного і особистісного статусу в колективі закладу вищої освіти, яка виявляється в ході взаємодії з колегами і студентами та здійснює його вплив на успішність освітнього процесу. Авторитет обумовлюється професійними і особистісними якостями педагога, відношенням студентів до педагога, їх оцінками судженнями.

Педагогічний процес у вищій школі реалізується як спільна діяльність викладача і студента, що має навчально-професійну спрямованість. Взаємодія суб'єктів цього процесу розуміється як обмін не лише інформацією, але й ідеями, оцінками, позиціями. Фахівці визнають, що така модель міжособистісної взаємодії забезпечує учасникам соціально-психологічних ситуацій переживання своєї тожності з іншими, а, отже, засвоєння групових норм, ролей, схем дій.

Ефективність педагогічної взаємодії у закладах вищої освіти залежить від міжособистісних взаємин між викладачем і студентами, розуміння викладачем студента, визнання його індивідуальності, права на власний вибір, свої думки, позицію. Дослідження, проведені Н.О.Головань у 90-х роках минулого століття підтвердили значущість професійно-педагогічного спілкування у взаємопов'язаних процесах ідентифікації-усоблення студентів. Виявлено непоодинокі випадки, коли ідентифікація з одним (улюбленим) педагогом або одночасно кількома виявилася гальмівним фактором для педагогічного усоблення і адекватного формування образу «Я» студентів, без урахування власних можливостей і потенціалу [1].

Педагогічну взаємодію вважають детермінантою, яка зумовлює соціально значущі зміни в об'єкті впливу [9]. Професійно-педагогічне спілкування, що здійснюється на суб'єкт-суб'єктних засадах, сприяє передачі соціальних, професійних, моральних цінностей студенту. «Воно формує духовний світ студента та презентує модель його майбутньої професійної поведінки, є сферою реалізації викладачем своїх сутнісних сил через процес персоналізації, «транслявання» свого «Я» на особистість студента.» [4, с.197]. Діалогічна взаємодія з викладачем дозволяє студенту успішно ідентифікувати себе з новою соціальною роллю майбутнього фахівця, визначає перспективи його особистісного зростання в навчально-професійній сфері.

Висновки. Отже, майбутні спеціалісти протягом навчання у закладі вищої освіти завдяки професійній ідентифікації набувають професійно

орієнтованих якостей, цінностей, мотивів тощо. Суттєвим фактором професійної ідентифікації студента є його отождоження з образом викладача, у якому втілено позитивні, значимі особистісні властивості професіонала, майстра своєї справи. У процесі навчання відбувається безперервний процес професійної ідентифікації майбутнього фахівця шляхом залучення його до різних форм педагогічної взаємодії, завдяки якій суб'єктивний світ однієї людини розкривається для іншої. Це висуває ряд вимог до викладача, який має бути не тільки гарним спеціалістом-професіоналом, але й референтною, авторитетною особою.

Проведене дослідження проблеми впливу образу викладача на становлення професійної ідентичності студента не вичерпує всіх її аспектів. Перспективи дослідження полягають у подальшому поглибленому вивченні процесу становлення та функціонування механізмів професійної ідентичності, особливостей розвитку її компонентів у майбутніх педагогічних працівників з урахуванням індивідуальних та статевих відмінностей, проведенні емпіричних досліджень для підтвердження теоретичних висновків.

Література

1. Головань Н.А. Особенности педагогического общения и обособления студентов / Н.А.Головань // Психология педагогического общения: тезисы докладов научно-практической конференции. – Кировоград: Областное управление статистики, 1990. – С.26-27.
2. Кондратьев М.Ю. Слагаемые авторитета / М.Ю.Кондратьев – М.: Знание, 1988. – 80 с.
3. Лукіяничук А.М. Проблема ідентифікації у професійному становленні студентів вищого навчального закладу І-ІІ рівнів акредитації педагогічного профілю / А.М.Лукіяничук // Вісник післядипломної освіти: збірник наукових праць. Випуск 3 / Ред. кол. В.В.Олійник (гол. ред) та ін. - К.: Міленіум, 2006. – С. 120-129.
4. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи: Навчальний посібник / Л.Г.Подоляк, В.І.Юрченко. – К.: ТОВ «Філ-студія», 2006. – 320 с.
5. Психология. Словарь / Под общ. ред. А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
6. Психологічний довідник учителя. В 4 книгах / Упоряд.: В.Андрієвська / За заг.ред. С.Максименка. – К.: Главник, 2005.
7. Соколова І.В. Професійна ідентифікація майбутнього фахівця у вищому навчальному закладі / І.В.Соколова // Сб. науч. трудов Sworld. – 2014. – Т. 13. – №2. – С.15-23.
8. Сушко Н.Г. Профессиональная идентичность как психолого-педагогическая проблема / Н.Г.Сушко // Ученые заметки ТОГУ. – 2016. – Т. 7. – №1. – С.270-275.
9. Траверсе Т.М. Психологія викладацької роботи / Т.М.Траверсе – К.: Наук. світ, 2009. – 269 с.

10. Шнейдер Л.Б. Профессиональная идентичность: Монография / Л.Б.Шнейдер. – М.: МОСУ, 2001. – 272 с.

Транслітерація

1. Golovan N.A. Osobennosti pedagogicheskogo obshcheniia i obosobleniia studentov / N.A.Golovan // Psikhologiiia pedagogicheskogo obshcheniia: tezisy dokladov nauchno-prakticheskoy konferentsii. – Kirovograd: Oblastnoe upravleniye statistiki, 1990. – S.26-27.

2. Kondratyev M.Yu. Slagaemye avtoriteta / M.Yu.Kondratyev – M.: Znaniye, 1988. – 80 s.

3. Lukiianchuk A.M. Problema identyfikatsii u profesiinomu stanovlenii studentiv vyshchoho navchalnogo zakladu I-II rivniv akredytatsii pedahohichnogo profiliiu / A.M.Lukiianchuk // Visnyk pislidyplomnoi osvity: zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 3. / Red. kol. V.V.Oliynyk (hol. red) ta in. – K.: Milenium, 2006. – S.120-129.

4. Podoliak L.H. Psykholohiia vyshchoi shkoly: Navchalnyi posibnyk / L.H.Podoliak, V.I.Yurchenko. – K.: TOV «Fil-studiia», 2006. – 320 s.

5. Psikhologiiia. Slovar / Pod obshch. red. A.V.Petrovskogo, M.G.Yaroshhevskogo. – M.: Politizdat, 1990. – 494 s.

6. Psykholohichnyi dovidnyk uchytelyi. V 4 knykh / Uporiad.: V.Andriievska / Za zah.red. S.Maksymenka. – K.: Hlavnuk, 2005.

7. Sokolova I.V. Profesiina identyfikatsiia maibutnoho fakhivtsia u vyshchomu navchalnomu zakladi / I.V.Sokolova // Sb. nauch. trudov Sworld. – 2014. – T.13. – №2. – S.15-23.

8. Sushko N.G. Professionalnaia identichnost kak psikhologo-pedagogicheskaiia problema / N.G.Sushko // Ucheniye zametki TOGU. – 2016. – T.7. – №1. – S.270-275.

9. Traverse T.M. Psykholohiia vykladatskoi roboty / T.M.Traverse – K.: Nauk. svit, 2009. – 269 s.

10. Shneyder L.B. Professionalnaia identichnost: Monografiia / L.B.Shneyder. – M.: MOSU, 2001. – 272 s.

Horska H.O.

IMAGE OF THE TEACHER AS AN OBJECT OF STUDENT'S PROFESSIONAL IDENTIFICATION

The article in presented the results of theoretical analysis of the process of forming the professional identity of future specialists with higher education, are described the psychological peculiarities of the identification phenomenon in the context of professional development of the individual. Interpretation of identification and identity as psychological categories is presented. The views of scientists on the content, mechanisms and preconditions of successful professional identification of students, their place in the process of professional training of a specialist are considered. It is proved that professional identity is a core element in teaching

students, as a result of which they feel their affiliation to a particular profession, association with a certain professional community. Professional identity is considered as an aspect of the specific integration of personal and social identity in professional reality.

The results of polls, which show the absence of a holistic view of the future profession and its identification with the images of lecturers, who teach academic disciplines, are presented in the article. The role of a positive example of a teacher of a higher education institution is highlighted. The content of the role positions «teacher as a source of information», «teacher as a reference person», «teacher as an authoritative person» and features of the teacher's image which depends on the role are disclosed. Components of the teacher's positive image, requirements for his activity and personality are analyzed. The factors of attractiveness of the teacher's image, his reference, the conditions of formation and support of the teacher's authority are determined. The basic psychological principles of effective teaching interaction of the teacher and students are outlined.

Key words: identification, professional identification, professional representations, image, teacher's authority, educational-professional interaction.

Горська Галина Олександрівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, м. Кропивницький.

УДК 378.091.3-027.22:159.9

Гурова О.М.

ФАСИЛІТАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

У статті проаналізовано та обґрунтовано значення компетентнісного підходу як головної умови якісної професійної підготовки майбутніх практичних психологів в системі вищої освіти. Розглянуто сутність наукового поняття фасилітації. Проаналізовано особливості фасилітації під час взаємодії між практичним психологом та клієнтом. Обґрунтовано положення про те, що ефективна професійна діяльність психолога повинна ґрунтуватися на основних положеннях ідей гуманістичної психології. Розглянуто можливість формування фасилітації як фахової компетентності у майбутніх практичних психологів під час навчання у вищому навчальному закладі за умови впровадження в навчально-виховний процес інтерактивних методів навчання.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентність, фасилітація, фасилітативна взаємодія, фасилітативна позиція, інтерактивне навчання.